

PROBLÉMY DANÍ A SOCIÁLNYCH ODVODOV

(zhrnutie)

I. Rámcové vymedzenie daní

1. Na čo slúžia dane?

- na financovanie verejných výdavkov¹ (*alokačná funkcia*), tým presmerovávajú a menia finančné toky v ekonomike (podľa konceptu minimálnej vlády by malo ísť iba o financovanie základných úloh vlády),
- nie na ovplyvňovanie chodu ekonomiky - ako nástroj anticyklickej fiskálnej politiky (*stabilizačná funkcia* – uznávaná zástancami neo/keynesiánskej ekonomickej školy),
- nie na ovplyvňovanie príjmových rozdielov v spoločnosti (*distribučná funkcia* – uznávaná zástancami neo/keynesiánskej ekonomickej školy).

2. Čo znamenajú/prinášajú dane a sociálne odvody?

- zásah do vlastníctva jednotlivcov a nútené presmerovanie nimi vytvorených zdrojov
- oddelenie tvorby a rozdeľovania bohatstva

3. Princípy a zdaňovania, napr.:

- princíp schopnosti platiť (predstava, že dane by mali byť zvyšované so zvyšujúcim sa príjmom ich platiteľov: základ pre progresívne zdaňovanie, ale aj proporcionálne)
- princíp úžitku (vyjadrujúci požiadavku, že veľkosť dane by sa mala odvíjať od hodnoty služby, ktorú získava daňový poplatník. Na jeho zabezpečenie sa používajú poplatky. Zástancovia tohto princípu tvrdia, že je oveľa efektívnejší a menej škodlivý ako dane určené na základe schopnosti platiť, keďže daň nie je použitá na rozdeľovania bohatstva členov spoločnosti a daňovník je viac motivovaný platiť, i keď na základe „vynútenej“ výmeny zo strany štátu.

4. Typy daní

- dane zo zahranično-obchodných transakcií (clá a pod.)

¹ Ďalším a politicky populárnym spôsobom financovania verejných výdavkov je deficitné financovanie, tým prenášanie záťaže na daňovníkov v nasledujúcom období.

- dane zo mzdy a nákladov práce: sociálne odvody / sociálne „poistenie“ (od r. 1883 zavedené Otto von Bismarckom),
- dane z príjmov fyzických osôb (napr. koncom 18. st. v Anglicku: 1-10% a koncom 19. storočia v USA vo výške 2%) - progresívna² (napríklad v USA zavedená v r. 1913 vo výške 1 až 7%), proporcionálna / „rovná“ (vrátane dnes na Slovensku), r/degresívna, daň z hlavy (paušálna daň), hlasovacia/volebná daň, negatívna dôchodková daň [navrhovaná M. Friedmanom]),
- dane zo zisku (daň z príjmov právnických osôb),
- dane zo spotreby (DPH, spotrebné) – zavádzané po 2. sv. vojne
- dane z majetku, ...

5. Dôsledky

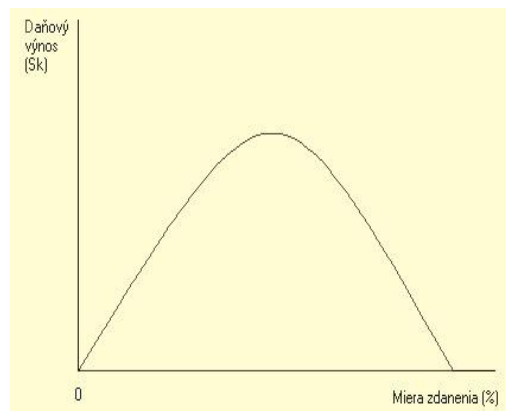
Podstatnejšie ako typ dane je celková miera zdanenia (záťaž). V praxi pritom neexistuje neutrálna daň (bez distorzií). Dane napríklad:

- finančne zaťažujú subjekty, tým znižujú reálne peňažné aktíva, disponibilné príjmy a znižujú životný štandard platiteľov,
- zvyšujú mieru časovej preferencie, spotreby a znižujú mieru investovania a/alebo úspor,
- znižujú motiváciu podnikat' a/alebo pracovať,
- narúšajú prirodzenú alokáciu zdrojov,
- narúšajú kalkulačný cenový mechanizmus.

II. Praktické problémy, súvisiace s daňami

- vzťah medzi mierou zdanenia (sazbami) a príjmami verejných rozpočtov z daní (Lafferova krivka),
- spôsoby merania daňového zaťaženia (vrátane vykazovania dňa daňovej slobody a prepočtu priemerného daňového a odvodového zaťaženia nákladov práce),
- daňové zaťaženie: vplyv na disponibilné príjmy ľudí a ich ekonomické rozhodnutia.

Lafferova krivka

² Progresívne zdanenie predstavuje napríklad demotiváciu a obmedzenie ekonomickej aktivity, dynamiky, ochoty podnikat', pracovať, šport' a/alebo investovať.

Prístupy k daňovej a odvodovej, respektíve finančnej, záťaži na Slovensku

Štandardne sa uvádzajú tri spôsoby daňové zaťaženia občanov krajine:

1. Daňová kvóta (najmä daňová kvóta II.)
2. Priemerné daňové a odvodové zaťaženie nákladov práce
3. Pomer verejných výdavkov k HDP

Ad 1. Daňová kvóta II.

Na verejnosti sa najčastejšie prezentuje ako daňové zaťaženie ako pomer príjmov z daní a sociálnych odvodov, teda tzv. daňová kvóta II.

Daňová kvóta II by sa však nemala dávať do rovnosti s daňovým, respektíve finančným zaťažením obyvateľov napríklad z nasledujúcich dôvodov:

- nezahŕňa povinné finančné odvody, ktoré subjekty musia platiť do iných inštitúcií ako je verejná správa;
- zmena príjmov z daní automaticky neznamená aj adekvátnu zmenu záťaže obyvateľov platbami týchto daní, a to aj vo vzťahu zmene k HDP (ktorý nie je priamym daňovým základom pre všetky dane);
- nezohľadňuje prenášajú daňovú záťaž do budúcnosti v podobe deficitného hospodárenia verejnej správy.

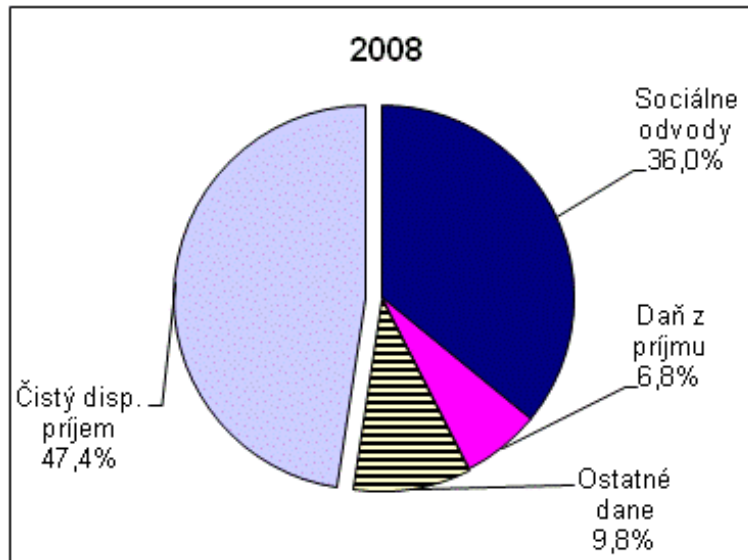
Daňová kvóta II nezahŕňa celú škálu povinných finančných odvodov, konkrétne tie, ktoré občania musia platiť do iných inštitúcií ako sú tie vo verejnej správe. Patria medzi ne rôzne povinné poplatky, povinné zmluvné poistenie, koncesionárske poplatky a ďalšie povinné platby.

Rozšírenie daňovej kvóty o ďalšie povinné platby však nerieši podstatnejší ekonomický problém. Neplatí totiž, že nižšie sadzby daní (menšie zaťaženie obyvateľov) sa rovnajú nižšiemu pomeru príjmov z daní k HDP. Naopak, aj v podmienkach SR sa prejavoval trend nižších sadzieb a vyšších príjmov z nich, respektíve aj naopak. HDP tiež nemožno považovať za jednoznačný daňový základ pre všetky dane (keďže pre nepriame dane je to spotreba, resp. pre dane z príjmov je to adekvátny príjem. K tomu sa navyše pridávajú rôzne faktory, ktoré vplyvajú na zmeny HDP.

Ad 2. Priemerné daňové a odvodové zaťaženie nákladov práce

Väčšiu vypovedaciu schopnosť má spôsob vykazovania daňového zaťaženia počítaného z miery zdanenia vo vzťahu k priemerným nákladom práce zamestnávateľa. Podľa tohto prístupu a prepočtov Nadácie F. A. Hayeka (NFAH) a Združenia daňových poplatníkov Slovenska (ZDPS) tvorilo podľa údajov za rok 2008 daňové a odvodové zaťaženie z priemerných nákladov práce až 52,6 % (*Graf 1*). Uvedený spôsob a ani oficiálne vykazované daňové a odvodové príjmy nezohľadňujú aj vzniknuté nároky na financovanie vyšších výdavkov ako príjmov v danom rozpočtovom roku (deficit verejných financií).

Graf 1: *Priemerné daňové a odvodové zaťaženie nákladov práce v SR*

Zdroj: www.hayek.sk, graf autor.

Ad 3. Pomer verejných výdavkov k HDP

Keďže sa predpokladá, že v bežnom roku vzniknutý deficit medzi príjmami a výdavkami je prenesenou záťažou na daňových platiteľov v nasledujúcom období, tak jednou z alternatív merania daňovej záťaže je pomer verejných výdavkov k HDP (v %). Používa sa ako základ pre stanovenie tzv. „dňa daňovej slobody“. Stanovuje sa tak, že od začiatku roka (1.1.) sa počíta dané percento (vypočítané z percentuálneho pomeru verejných výdavkov k HDP) z počtu pracovných dní v roku. Podľa prepočtov Združenia daňových poplatníkov a Nadácie F.A. Hayeka bol deň daňovej slobody na Slovensku stanovený v roku 2010 na 7. jún (podľa www.hayek.sk).

Príloha

Vznik systémov sociálneho „poistenia“ vo vybraných štátoch

Štát	Úrazové poistenie		Nemocenské poistenie		Starobné poistenie		Poistenie v nezamestnanosti		Rodinné prídavky
	Dobr.	Pov.	Dobr.	Pov.	Dobr.	Pov.	Dobr.	Pov.	
Belgicko	1903		1894	1944	1900	1924	1907	1944	1930
Dánsko	1898	1916	1892	1933		1891	1907		1952
Fínsko		1895		1963		1937	1917		1948
Francúzsko	1898	1946	1898	1930	1895	1910	1905	1914	1932
Holandsko		1901		1913		1913	1916	1949	1940
Nemecko		1884		1883		1889		1927	1954
Nórsko		1894		1909		1936	1906	1938	1946
Rakúsko		1887		1888		1927		1920	1921
Švédsko	1901	1916	1891			1913	1934		1947
Švajčiarsko		1911	1911			1946	1924		1952
Taliansko		1898	1886	1928	1898	1919		1919	1936
Veľká Británia	1906	1946		1911		1908		1911	1945
Austrália		1902		1945		1909		1945	1941
Kanada		1930		1971		1927		1940	1944
Nový Zéland		1900		1938		1898		1938	1926
USA		1930				1935		1935	

Zdroj: Večeřa (2001), Gonda – Novota – Dostál (2005)

Základná a odporúčaná literatúra

- BUCHANAN, J.M. (1998), *Verejné finance v demokratickém systéme*. Brno. Computer Press.
- HEYNE, P. (1991), *Ekonomický styl myšlení*. VŠE Praha, 1991 [14. kap.]
- HAZLITT, H. ([1946] 2005), *Ekonomie v jedné lekci*. Alfa Publishing. Praha. 2005; z originálu *Economics in One Lesson*. 1946.
- HAMPL, M. (2001), „Trojí přístup k veřejným statkům.“ *Finance a úvěr*, 51, 2001, č. 2 (dostupné například na www.financeuver.org a www.petergonda.sk)
- ROTHBARD, M. (2001), *Ekonomie státních zásahů*, Liberální institut, 2001

Doplňující literatúra

- FRIEDMAN, M.- FRIEDMANOVÁ, R. (1992), *Svoboda volby*. H&H Jinočany. 2002.
- GONDA, P. – NOVOTA, M. – DOSTÁL, O. (2005), *Návrh sociálnej reformy na Slovensku*. Stála konferencia občianskeho inštitútu. Bratislava, 2005 (dostupné například na www.konzervativizmus.sk a www.petergonda.sk).
- MITCHELL, D.L. (2005), *The Economic Consequences of Government Spending*. <http://www.heritage.org>.
- Večeřa, M. (2001), *Sociální stát – Východiska a přístupy*. Sociologické nakladatelství. Praha, 2001.